

Всеукраїнська наукова конференція
*«УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО В НАЦІОНАЛЬНІЙ РЕВОЛЮЦІЇ
1917–1921 рр. (ДО 100-РІЧЧЯ АРМІЇ УНР)»*

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО

*УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО В НАЦІОНАЛЬНІЙ РЕВОЛЮЦІЇ
1917–1921 рр. (ДО 100-РІЧЧЯ АРМІЇ УНР)*

*ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
ЛЬВІВ (УКРАЇНА)*

3 листопада
м. Львів, 2017

Всеукраїнська наукова конференція
«УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО В НАЦІОНАЛЬНІЙ РЕВОЛЮЦІЇ
1917–1921 рр. (ДО 100-РІЧЧЯ АРМІЇ УНР)»

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Павло Ткачук, д.і.н., професор (м. Львів, Україна)
Микола Литвин, д.і.н., професор (м. Львів, Україна)
Володимир Трофимович, д.і.н., професор (м. Львів, Україна)
Віталій Виздрик, д.і.н., доцент (м. Львів, Україна)
Олександр Дем'янюк, д.і.н., професор (м. Луцьк, Україна)
Богдан Гудь, д.і.н., професор (м. Львів, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Андрій Слюсаренко, к.і.н., доцент (м. Львів, Україна) –
голова організаційного комітету
Андрій Харук, д.і.н., професор (м. Львів, Україна) –
заступник голови організаційного комітету
Тетяна Плазова, к.і.н., доцент (м. Львів, Україна) –
секретар конференції
Ігор Соляр, д.і.н., доцент, с.н.с. (м. Львів, Україна)
Ігор Томюк, к.і.н., доцент (м. Львів, Україна)
Лілія Скорич, к.і.н., (м. Львів, Україна)
Лілія Трофимович, к.і.н., доцент (м. Львів, Україна)
Валентин Зіркевич, к.т.н., доцент (м. Львів, Україна)

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ВСТУПНЕ СЛОВО

**Начальника Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного генерал-лейтенанта Ткачука П.П.
доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника освіти України**

Шановні пані і панове, поважні учасники і гості конференції!

Передусім, дозвольте привітати вас у стінах Національній академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з нагоди проведення Всеукраїнської наукової конференції «Українське військо в національній революції 1917–1921 рр. (до 100-річчя Армії УНР)».

Проведення такого наукового заходу саме тепер, аж ніяк не випадково. 2017 рік – особливий в історії України та її Збройних Сил.

Саме цього року збігаються дві ювілейні дати: 100-річчя створення Армії УНР і 75-річчя УПА.

Нещодавно, у жовтні цього року науковці нашої Академії брали участь у Міжнародній науковій конференції, присвяченій 75-річчю УПА. Звичайно, ж ми не могли оминати 100-річчя створення Армії УНР.

Наш науковий форум покликаний проаналізувати та узагальнити історичний досвід національного військового будівництва на початку ХХ сторіччя, участь українського війська у збройних конфліктах періоду національної революції, особливості військової політики українських урядів, внесок української військової еліти у боротьбу за державність і соборність.

Президент України Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Петро Порошенко у виступі з нагоди 26-ї річниці проголошення незалежності України 24 серпня 2017 року нагадав про головні уроки Української революції минулого століття, які варто знати кожному. «Ми маємо бути сильними і приділяти належну увагу своїй армії для того, щоб не годувати чужу. Сто років тому це зрозуміли надто пізно...»

Серед витоків нездійснення тоді вікового прагнення українського народу до незалежності і одним з уроків визвольних змагань початку минулого століття є пріоритет національної єдності над політичними інтересами еліти, релігійними, світоглядними переконаннями народу.

Такий висновок у сучасних умовах збройної боротьби українського народу та його Збройних Сил за свободу, незалежність, територіальну недоторканість залишається вкрай актуальним.

Ми маємо бути єдиними. Навіть найміцніші мури впадуть, якщо всередині фортеці панує внутрішній розбрат. Сто років тому саме він став причиною втрати державності. Але ще давні мудреці казали: «Мужність творить переможців, єдність творить непереможених».

Організовані трудові осередки емігрантів, крім Бабина, постали в селах Шпанові, Оржеві, Цумані, каменоломнях Берестовця та Янвові Долини, де також активною була культурно-освітня робота, працювали аматорські гуртки. З огляду на мистецький досвід, здобутий іще в таборах інтернованих, українські політичні емігранти значно активізували театральне життя у Волинському воєводстві.

Емігранти, що поселялись у різних регіонах Польщі, незважаючи на заборони, намагалися не втрачати контактів, підтримувати комунікацію. Однак знайти роботу й адаптуватися до нових умов удавалося далеко не всім. Складні умови, безробіття спонукали частину емігрантів наважитися на нову еміграцію, зокрема до Франції, де переважна більшість могла розраховувати знову ж лише на важку фізичну працю, чи за океан, до Аргентини, Бразилії.

Значної шкоди спільній українській справі завдало відкрите чи приховане суперництво, що було властиве емігрантському середовищу. У першій половині 20-х років протистояння серед української еміграції на Західній Волині було пов'язане з діями Володимира Оскілка, який постійно критикував роботу Євгена Білецького. Окрім ідеологічного протистояння з прихильниками Симона Петлюри, причиною поведінки Володимира Оскілка була боротьба за вплив і на еміграційну спільноту, і на місцеве українське населення.

Таким чином, ліквідація таборів для інтернованих призвела до появи у 1923–1924 рр. організованих трудових поселень військових емігрантів. Важкі соціально-економічні умови праці, «старі» рани слугували причинами частих і раних смертей емігрантів у трудових колоніях, тому справою честі стало впорядкування могил загиблих товаришів по зброї, вшанування пам'яті борців за Українську державу.

Козинський Л.В., к.філол.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОБРАЗ ВОЇНІВ ВІЙСЬК УНР НА ТЛІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У 1917–1921 РОКАХ В СПОГАДАХ «ДАР ЕВДОТЕЇ» ДОКІЇ ГУМЕННОЇ

Спогади свідків будь-яких подій завжди мають свою ціну. Вони в тій чи іншій мірі доповнюють офіційні дані, інколи заповнюють прогалини цілісної картини подій, сприяють поглибленню та розширенню інформаційного простору, не дають зникнути славним і безславним діянням людства. Над збереженням або приховуванням інформації часто працює уповноважена на те державна структура. І, в залежності від політичного курсу держави, інформація відповідно стає доступною або ні. Таким чином відбувається сторонній вплив на формування інформаційного простору. Українці сповна відчули, як то в умовах

бездержавності віками не мали доступу до вивчення й висвітлення своєї історії. Та вже за минулі чверть століття таки й багато зроблено для її «реставації».

Історичне минуле народу може промовляти до читача сухою статистикою історичних документів. А може вести розмову за допомогою художнього слова, залишеного у різножанрових художніх текстах. І кожен жанр буде по-своєму відображати минуле, але всі тексти нестимуть силу духу письменника, виховану інколи попри несприятливі умови. Прикладом тут може слугувати творчість Тараса Шевченка, який багато приділив уваги висвітленню української історії в поетичній формі. Особливо це стосується подій Визвольної війни 1648–1654 років та козацько-селянського національно-визвольного повстання в Правобережній Україні у 1768–1769 роках. У поетичних творах «Холодний Яр» та «Гайдамаки» (які промовисті назви для кожного українця) він заперечує проти очорнення нашої історії і, по суті, реабілітує повстанців. А в творах про Богдана Хмельницького часом не приховує осуду. Тим самим поет стверджує: українці самі розберуться зі своєю історією, зможуть зрозуміти її складні процеси.

З оцінкою подій національно-визвольної боротьби українського народу у 1917–1921 роках – або ж з Українською революцією – допоможуть визначитися також спогади «Дар Евдотеї» Докії Гуменної. Її ім'я та творчість, за визнанням голови правління українського незалежного видавництва «Смолоскип» Осипа Зінкевича, «нікому не в силі викреслити з історії української літератури і з сердець тисяч читачів у 20-х роках на Україні і читачів її творів на Заході після Другої світової війни». Ці високі за звучанням слова написані на відзнаку її самовідданої письменницької праці, бо вона була автором «21-ї книги, з того [числа. – Л. К.] трьох на Україні і 18-ох на Заході». Оскільки за океаном вже відомими були спогади Юрія Смолича, то голова видавництва тішився, що від незалежних письменників теж подані до друку спогади про радянський літературний процес 20–30-х років.

Спогадову літературу в Радянському Союзі вважали засобом ідеологічної боротьби з західним цивілізаційним світопорядком. Тому правдиву інформацію про українську історію, культуру, про становлення української літератури, її розквіт та жорстоке переслідування з радянських мемуарних джерел дізнатися було неможливо. Вина цілком лежить на репресивній радянській системі. Тому ні Павло Тичина, ні Максим Рильський, ні Юрій Смолич, ні Микола Бажан, ні Олександр Довженко, ні Володимир Сосюра – які були сучасниками письменниці – не могли в тих умовах розкрити всієї правди. А Докія Гуменна, яка свідомо залишила в СРСР, змогла все бачене й пережите – про Українську революцію, літературну справу і не тільки – описати й надрукувати. В світлі відзначення ювілею утворення української державності цікавими в її спогадах є рядки з описом свого психоемоційного стану від усвідомлення існування бійців армії УНР, які проходили через її рідний Жашків.

Історики та ті науковці, що працюють над питаннями військової історії, активно розкривають факти про події національно-визвольної боротьби українського народу у 1917–1921 роках. Це їх призначення – здобувати факти, коментувати події. З їхніх праць можна дізнатися про номери військових частин, їх чисельність, спорядження, дислокацію. Та наскільки більше важить для відтворення духу повсталого українства опис переживань і радощів дівчинки від побаченої армійської сили, від бійців, які були близькими їй по духу: «Проходила й регулярна українська армія, стояла постоем у Жашкові, але недовго. Петлюра! Нове й нечуване досі слово. Від нього й від тих людей, що його вимовляли, віяло чисто українським змістом, тим самим, що в українських книжках. Вояки петлюрівської армії не зачіпали нікого й не брали самовільно. Якби десь ламали дисципліну, то я чула б. Ні».

Ось ця наведена доволі велика цитата залишається в тексті спогадів єдиною, що передає колективний образ українських воїнів. Але цей абзац засвідчує особистий рівень сприйняття письменницею української ідеї та оцінка нею навколишніх подій, у яких беруть участь українські воїни. Для неї вони захищають вичитаний і виміряний з книжок багатостраждальний світ українців. Саме за цей світ своїм життям заплатила її тітка (виходила хворого на тиф молодого галицького воїна).

Епізод переходу рідних захисників через мирне селище зі спогадів «Дар Евдоті» представляє собою не фіксований факт – це лише відтворення пережитого. В той час тут проходило багато різної військової сили. І своя сила на тлі інших – позитивна. Дівчиною письменниця бачила, як протягом двох років горе все новими хвилями накочувалося на містечко з чужими військами. Головним змістом цих рядків є довіра до своїх українських воїнів. Вони так і залишилися в її пам'яті нестрашними для неї – юнки, яка ще бігала разом з іншою дівчорою по подвір'ю, «в батьковому піджаку, підперезана зеленим поясом». Бігали і «розглядали тих, що розквартирувались у нашій хаті, а я жадібно слухала, що вони говорять».

Новостворена українська держава у ті криваві дні захищала свою ідентичність, а Докія Гуменна долала власний рубіж дорослішання. І треба розуміти, що її спогади про воїнів військ УНР несуть реальний відбиток сподівань українців на становлення своєї держави.

Скорич Л.В. Стратегічний план бойових дій об'єднаної української армії..... 79

Трофимович Л.В. Бойові дії дієвої Армії УНР в серпні-грудні 1919 р..... 81

СЕКЦІЯ 3

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ЕЛІТА В БОРОТЬБІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ ТА СОБОРНІСТЬ

Виздрик В.С. М. Міхновський – творення національного війська. Уроки історії..... 84

Кобута С.Й., Кобута Л.П. Юліан Шепарович – правник, старшина УГА і Армії УНР, кооперативний діяч Галичини..... 85

Лопушан Т.В. Уманщина в житті і долі воїна-митця Якова Струхманчука..... 88

Лук'янченко С.В. Володимир Олександрович Савченко-Більський генерал-хорунжий Адміралтейства УНР..... 90

Харук А.І. Петро Франко: біля витоків летунства Галицької армії..... 92

Хома І.Я. Місце та роль Євгена Коновальця в організації української армії та її діяльності в 1917–1919 рр..... 94

СЕКЦІЯ 4

УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО 1917–1921 рр. У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ

Борчук С.М. Події української революції 1917–1921 рр. на сторінках «Української загальної енциклопедії»..... 97

Вовк Л.Г. Участь членів товариства «Учительська громада» у подіях Першої світової війни та української революції 1917–1921 рр..... 99

Давидюк Р.П. Трудові поселення інтернованих Армії УНР у Волинському воєводстві..... 101

Козинський Л.В. Образ воїнів військ УНР на тлі національно-визвольної боротьби українського народу у 1917–1921 роках в спогадах «Дар Евдотеї» Докії Гуменної..... 103

Комар В.Л. Утворення і діяльність Генерального Штабу Армії УНР на території Польщі в 1930-х роках..... 106

Кравець Н.П. Українське військо в національній революції 1917–1921 рр. в мемуарній і науковій спадщині Василя Проходи..... 107

Лозинський М.В. Спроба створення помісної української церкви у роки української революції 1917–1921 рр..... 109

Мазурок В.П., Мазурок Ю.В. Українські повстанські збройні формування у боротьбі за утвердження незалежності України у 1917–1921 рр. на півдні Волині..... 111